

A MAGYAR KÖNYVTERMELES ÉGY ESZTENDEJE.

Az utóbbi időben aránylag sok szó esett a magyar könyvtermelésről s az azt nyilvántartó bibliográfiáról, a könyvkereskedők hivatalos közlönyének «újonnan megjelent könyvek» rovatáról. Nem kevesebb, mint három értekezés teszi különböző szempontból szóvá az ügyet. A sort DRESCHER Pálnak a *Magyar Szemle* májusi füzetében megjelent cikke nyitja meg,¹ mely nem talál eléggé éles szavakat a *Corvina* «bibliográfiája» hiányának a korholására. Szembe állítja a *Corvina* 1925. évi 3371 címűjét a M. N. Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtára évi jelentésében szereplő gyarapodási számmal (10.226 darabbal), hogy előbbi tökéletlenségét a minden szóznál beszédesebbnek tartott számjeggyel tegye szemléletessé s a «könyvészet önmagában is eléggé tökéletlen» voltának illusztrálására felhossa azt a körülményt, hogy «míg például 1927-ben orvostudományi folyóiratokból 693 különnyomat szerepel a Magyar Könyvészet (?) címjegyzékében, addig 1928-ban és 1929-ben három!» Utóbbi idézetünkben a kérdőjel tőlem, a felkiáltójel a cikkírótól való. Emaz valószínűleg a felháborodás és megbotránkozás tipográfiai kifejezője kíván lenni, amaz egész bizonyosan a szerény csodálkozásé, hogy a tökéletesség vesszőparipáján ülve mint lehet az igénytelen, praktikus célokat szolgáló «újonnan megjelent könyvek» rovatát a hatásfokozás — egy eléggé tökéletlen emberi gyöngeség — kedveért a nagyigényű «Magyar Könyvészet»-té átminősíteni. «Ha törvényszerűen még annyira nem kötelező is a nyomdatermékek megküldése a *Corvina* számára — folytatja DRESCHER — csak még sem valószínű, hogy az orvostudományi folyóiratok kiadói 1927-ben (s az előző években is) ilyen nagy számban s 1928-ban úgyszólván egyáltalában nem küldtek volna különnyomatokat.» Sajnos, s ezt

¹ A magyar könyvtermelés és a főváros könyv olvasása a háború utáni években. M. Figyelő IX. köt. 27—35. l.

DRESCHER, ha felvilágosításért fölkeresi a «beérkezett új könyvek» rovatának vezetőjét, aki nem valami elérhetetlen helyen, teszem azt Kinában vagy a Holdban, még csak nem is a Hold-utcában, hanem a Gr. Károlyi-utcával tőszomszédos Múzeum-körúton szolgálja persze «eléggé tökéletlen» módon a magyar bibliográfia ügyét, minden különösebb szellemi és testi erőkifejtés nélkül megtudhatta volna, hogy mint annyiszor az életben, ez esetben is a legvalószínűbbnek látszó dolgok is igazak néha. Való tény ugyanis, hogy 1928-ban, ha csakugyan három orvostudományi folyóiratból készült különlenyomat szerepel a *Corvinában*,¹ hát ez azért van, mert csupán hármat küldtek be közlés végett nem ugyan a folyóiratok kiadói, hanem azok a könyvtárosok, akiknek a szerző különlenyomatát bizományba adta s ezzel könyvkereskedelmi cikké tette. Hogy miért maradt el a többi? Egyszerűen azért, mert a *Corvinát* kiadó egyesület elnöksége finansziális okokból nem volt hajlandó ezt a könyvkereskedelmi szempontból fölösleges ballasztot tovább közölni. S nekem, aki azzal áztatom magamat, hogy a realitások iránt elég fogékony vagyok, meg kellett hajolnom ez előtt a mindennél nyomósabb érv előtt. De be kell vallanom — bár ez a vallomás azzal a kockázattal jár, hogy DRESCHER munkám tökéletlenségét személyemre is átviszi — hogy szívesen hajoltam meg, mert úgy találtam, hogy ezúttal az üzleti érdek és a jól felfogott tudományos érdek nemcsak hogy ellentétben nincs egymással, hanem teljesen egybevág. Rájöttem ugyanis arra, hogy a különlenyomatoknak a könyvekről szóló bibliográfiában való szerepeltetése teljesen meghamisítja azt a képet, amit a bibliográfiai adatok alapján akár a statisztikus, akár a kultúrpolitikus vagy a szellemtörténész alkot magának. Még pedig nemcsak azért, mert a valódi könyvtermelés számbeli nagyságát növeli, hanem azért is, mivel a különlenyomatok divatja bizonyos szakoknál (orvos-természettudomány, technika)

¹ Én vakon elhiszem DRESCHER adatát, bár — szerinte — a *Corvina* 1925-ben 3371 Magyarországon megjelent könyvet és nyomtatványt lajstromozott, míg ELEKES Dezső *A könyvtermelés statisztikája* c. tanulmányában (26. l.) ugyancsak a *Corvina* alapján 3576 könyvről és nyomtatványról tud. De hát egy pár száz tétellel több vagy kevesebb igazán nem fontos a M. N. Múzeum ezévi 10.226 drb-nyi szaporulatával szemben!

rendszeres, másoknál (humanisztikus tudományok) pedig szórványos lévén, a termelés szakok szerinti megosztását is meghamisítja. Sajnos, teljesen kiküszöbölni nem lehetett őket. Hiszen egy részük könyvárusi forgalomba is került és csak természetes, hogy ezeket egy, elsősorban könyvárusoknak szánt összeállításból kihagyni nem lehet. Azonban egy abszolút tudományos jellegű bibliográfiából ezeket is törölni kellene. Sőt tovább megyek: törölni kellene mind azokat a kiadványokat is, melyek különnyomat voltát véletlenül vagy célzatosan maguk a kiadók is eltitkolják, de alapjában még sem egyebek, mint napilapból vagy folyóiratból való különnyomatok. Ide tartozik az egyes társaságok, vagy folyóiratok füzetes kiadványainak egy tekintélyes része (pl. «A M. Nyelvtudományi Társaság kiadványai», a «Századunk könyvtára») vagy egyik-másik egészen önálló életet élni látszó sorozat (pl. az Irodalomtörténeti füzetek), sőt elég gyakran egy-egy eredeti vagy fordított szép- és ifjúsági irodalmi kötet is, még pedig nemcsak a magán kiadások, hanem a hivatásos kiadócégek kiadványai sorában is. Miután a különlenyomatok csökkenésének rejtélyéről így föllebbentettük a fátyolt, hozzáfoghatunk a többi rejtély kiküszöböléséhez, melyeken DRESCHER, a bibliográfia e Hamletje, majd annyit, csak nem olyan mélyen és költőien, tud eltöprengeni, mint a szerencsétlen dán királyfi a *to be or not to be* problémáin. «Miért szerepel némely könyv címe kétszer, háromszor, sőt négyszer a címjegyzékben?» Felelet, részben azért, mert megcsik, hogy valamely könyvet nem a könyvkereskedők által beküldött, hanem a kötelespéldányok útján a M. N. Múzeumba került anyagból közlünk s azt azután sokszor épen e közlésből kifolyólag valamelyik könyvkereskedő bizományba vétén, mint bizományi árut közlésre újra beküldi, vagy azért, mert némely szerző 2—3 könyvkereskedőhöz is ad bizományba néhány példányt művéből s a kereskedők mindegyike súlyt helyez arra, hogy e körülményről az érdeklődő kartársak értesüljenek, vagy végül — de reményilem csak igen elvétve — azért is mert tévedni emberi dolog s a *Corvin*-ban megjelenő összeállítás szükségkép gyarló emberek s nem csalhatatlan istenek munkája. DRESCHER persze azt szeretné, ha magáról az Olympusról szálla-

nának alá az égiek, hogy megcsinálják a *Corvina* «újonnan megjelent könyvek» rovatát, mert különben nem kívánna olyan lehetlenséget a lajstrom készítőjétől, hogy azt is bevegye a jegyzékbe, amit nem látott, amiről nincs tudomása. Gáncsoló kedvében még attól a bibliográfiai alapelvtől is hajlandó eltérni, hogy egy bibliográfia készítője csakis azt vegye jegyzékbe, amit valóban látott, s az «egyszerű kikövetkeztetés» minden valamire való bibliográfus által méltán elvetett módszerét ajánlja. Hogy ez az «egyszerű kikövetkeztetés» mire vezet, azt egy igen érdekes példával illusztrálhatom. A minapában egyik fiatal kollégám reklamálására bemutatta egy vidéken megjelent szépirodalmi mű 5. kötetét, melyből csakis ezt az ötödik kötetet küldte be a nyomda, jóllehet a borítékon a többi kötet is címszerint föl van sorolva. A DRESCHER ajánlotta kikövetkeztetés alapján már-már meg is reklamáltuk azokat a «hiányzó» köteteket, de szerencsére szerző előszót is írt könyvéhez s ebből kiderült, hogy a borítékon cím gyanánt felsorolt kötetek egyelőre csak kéziratban vannak meg, mivel a kiadó csupán az 5. kötet kiadására vállalkozott

Azt vélné az ember, hogy DRESCHER, aki annyira szíven viseli a helyesség kérdését, hogy még az olyan adatok hiányát is felhánytorgatja, melyek a saját föltevése szerint sem állhattak a lajstromozó rendelkezésére, főleg teljesség szempontjából kifogásolja a lajstromot. De nem: ha úgy véli, hogy ezzel üthet egyet, hát inkább önmagával is ellenkezésbe keveredik s azt teszi szóvá, hogy «igen sok fölösleges, bibliográfiába nem illő cím is van a könyvészetben». Hogy mi ez az «igen sok fölösleges», arról mélyen hallgat. Ugy látszik, azt hiszi, hogy valamennyit a kiadók küldték be a *Corvina* szerkesztőségébe s nosza siet megróni a lajstrom készítőjét, hogy ilyesmi feldolgozására fecserli az időt, ahelyett, hogy a M. N. Múzeum 16.226 darabból álló gyarapodását igyekeznek közkinccsé tenni. «Így sikkad el — írja — a magyar literaturának egy, bizonyára nem jelentéktelen hányada a kutató szeme előtt s vesz el a külföld számára is.» Ez igen szép frázis, de sajnos, csak frázis. ELEKES Dezső számításai szerint¹ a *Corvina* 1924-ben 1988 könyvet és 12 különlenyomatot, 1925-ben pedig 3068 könyvet és 353 különlenyomatot lajstromo-

¹ I. c. 26. l.

zott. A gyarapodás tehát 1925-ben 1924-gyel szemben a könyvek-nél 54,3% s a különlenyomatoknál 2841,66%/0. Aki csak egy kicsit gondolkodik, annak okvetlenül rá kell jönnie arra, hogy ez a nagyarányú gyarapodás aligha a magyar könyvtermelés ugrásszerű emelkedésében, hanem valami másban leli magyarázatát. Ez a más pedig az a körülmény, hogy 1925 január elsejével, amint azt egyébként a *Corvina* annak idején be is jelentette s azóta is minden számában hirdeti, az új könyvek rovatának szerkesztésére e sorok írója, mint a M. N. Múzeum kötelese példány osztályának vezetője vállalkozott, aki természetesen a kiadók lajstromozásra küldött küldeményein felül a kötelese példányként beérkező teljes nyomtatványanyagot is figyelembe veszi. Az a «sok mindenféle» tehát, amit DRESCHER nehezményez, javarészt abból a 10.226 darabból került ki, melyek között DRESCHER a «magyar literatura egy nem jelentéktelen hányadát» sejtí. Az elfogulatlan olvasó könnyen elképzelheti, hogy ha már a fölvetett 3421 darab között olyan sok «fölösleges, bibliográfiába nem illő cím» szerepel, mi lehet a többi 6505 darab között, melyek zömét falragaszok, színlapok, műsorok, gyászjelentések, zárszámadások, alapszabályok, vasúti és katonai nyomtatványok s más efélék teszik! De azért van közöttük egy csomó, még válogatott bibliográfiába illő munka is, csak hogy ezek jórészt nem azért nem szerepelnek a *Corvinában*, mintha az új könyvek rovatának vezetője nem vett volna róluk tudomást, hanem tudatosan, esetleges kellemetlenségek elkerülése végett mellőztettek. A kiadók ugyanis több-ízben felszólaltak az ellen, hogy a kötelese példányok révén több olyan kiadványuk került az újdonságok rovatába, amelyet ők csak jóval később, esetleg a következő esztendőben kívánnak forgalomba hozni. E felszólalások következtében, melyek üzleti szempontból jogos voltát minden érzékű embernek be kell látnia, felállítottam azt az alapelvet, hogy ezentúl oly kiadók kiadványait, akik rendszeresen beküldik a *Corvinához* újdonságaikat, csakis a beküldött anyag alapján lajstromozom s a kötelese példányok révén ismerteket mellőzöm. Utóbbiakról, valamint az olyan könyvanyagról, melyek még a DRESCHER által kifogásolt alacsony mértéket sem ütik meg, csupán kéziratos címfelvétel készült. E kéziratos cédulák a *Corvina*

cédulákra felragasztott adalékaival egyesítve teszi ki az u. n. «nemzeti bibliográfia» kéziratát, mely 1924 óta készül a M. N. Múzeumban s várja a bőkezű mecénást, aki a végleges sajtó alá rendezés és kinyomatás költségeit fedezni hajlandó.

Egyébiránt már most jelzem, hogy a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete által 1931-ben újból megindítandó Évkönyvben megjelenendő könyvészetbe az 1930 febr. 13-án kötött megállapodás értelmében, e kézirat anyag tetemes része is be fog kerülni. Nevezetesen az évi bibliográfiába belekerül a *Corvinában* megjelent teljes anyag a folyóiratok kivételével, továbbá a még meg nem jelent anyagból: *a)* az összes tankönyvek; *b)* minden más könyv, amelyet az újdonságaikat katalogizálásra rendszeresen beküldő kiadók valamely okból be nem mutattak, de amelyek a nyomda útján a M. N. Múzeumba beérkeztek; *c)* egyházmegyék, hitközségek, közintézmények évi jelentései, alapszabályai, jegyzőkönyvei; *d)* tudományos, közművelődési, politikai és sportegyesületek alapszabályai, évkönyvei, jegyzőkönyvei; *e)* városok és vármegyék szabályrendeletei, költségvetése, zárószámadása; *f)* kormányjelentés, áll. költségvetés, áll. zárószámadás, egyes minisztériumok szabályrendeletei; *g)* gimnáziumok, reálgimnáziumok, reáliskolák, női középiskolák, f. keresk. iskolák, felsőbbfokú szakiskolák, főiskolák és egyetemek hivatalos kiadványai; *h)* a MÁV hiv. menetrendje és a Vasúti Útmutató. Viszont nem vétetnek fel: *a)* a *Corvinában* megjelenő folyóiratok; *b)* a különlenyomatok közül azok, melyek, mint könyvárusi forgalomba nem kerültek, a kiadók részéről be nem mutattattak vagy nem részei egy sorozatos vállalatnak; *c)* a részvénytársulatok, keresk. vállalatok, vállalati betegsegélyző és nyugdíjegyesületek alapszabályai, jegyzőkönyvei, jelentései és reklám-célokot szolgáló füzetek; *d)* alsófokú iskolák évi jelentései; *f)* helyi menetrendek, díjszabások, vasúti vontatási utasítások, telefonkönyvek s más hasonló természetű nyomtatványok. Mint a programból kitetszik, az évi könyvészet olyfokú teljességre törekszik, ami, mondhatni, párját ritkítja az egyes nemzetek évi bibliográfiai során, úgy hogy adatait az összehasonlító statisztika csakis a bibliográfiákból rendszerint kihagyott kategóriák levonásával fogja felhasználni.

Ez az új bibliográfia *ad oculos* fogja demonstrálni, hogy a *Magyar Könyvészet* régi, háborúelőtti évfolyamai is távolról sem mellőzhettek oly óriási könyvtömeget, amit a minőre az e kérdéssel foglalkozók a M. N. Múzeum gyarapodási jegyzékeinek nagy számától megtévesztve több-kevesebb merészséggel következtettek. DRESCHER idézett cikkében bölcsen óvakodik ugyan még csak hozzávetőleges számadatot is megkockáztatni, de azzal, hogy a *Corvinában* megjelent adalékok számát szembeállítja a M. N. Múzeum évi jelentésében szereplő gyarapodási számokkal, eléggé sejteti a hiányok óriási méreteit. Eljárása azt a látszatot kelti, mintha osztaná egykori kollégája, KÖHALMI Béla véleményét, aki 1914-ben *Nincs nemzeti bibliografiánk* c. értekezésében ugyan e módszer alapján arra a megdöbbentő eredményre jut, hogy «tíz év alatt 90.000 könyv és füzet maradt ki a magyar bibliografiából; 100 könyv és kötet közül évente 78 sikkad el a magyar kutató szeme elül». Persze KÖHALMI, akár csak most DRESCHER, óvakodott attól, hogy érdeklődjék a M. N. Múzeum könyvtári vezetőségénél e gyarapodási számok összetétele iránt. Mert ha érdeklődik, akkor megtudja, hogy e gyarapodási számok épenséggel nem könyvtermelésünk számai. Így pl. az ő idejében még a nyomtatványi osztály kezelte az évente tizenkétszer vagy még kevesebbszer megjelenő időszaki kiadványokat s ezek a gyarapodási kimutatásban nem is évfolyamonként, hanem darabszám szerint szerepeltek. Ugyancsak darabszám szerint szerepeltek a szabadalmi leírások, képviselőházi és főrendiházi röpvékek és más hasonló természetű nyomtatványok, amelyeknek egy könyvbibliográfiában még a legtúlzottabb igények szempontjából sincs helyük.

Sokkal szerényebb néhai CZEBE Gyula véleménye, amely a Magyar Írók Egyesületében 1930 tavaszán tartott előadása során hangzott el. Szerinte «az évi magyar könyvtermelés körülbelül még egyszer annyi, mint ahány művet a *Corvina* jegyzékébe felvett».¹ Azonban még ez a szám is erősen túlzott. ELEKES szerint 1928-ban a *Corvina* 3438 könyvet katalogizált, a miből 101

¹ V. ö. Magyar Írók Egyesülete. Az 1930. febr. 2. tartott közgyűlés előadásai. Bp., 1930. 19. l.

különlenyomat. A M. N. Múzeum fentebb említett címjegyzéke pedig 4765 műről számol be 5474 kötetben, amiből 109 mű 139 kötete különlenyomat. Minthogy ELEKES kitünő dolgozatában állandóan a «könyvek száma» nem eléggé szabatos kifejezést használja, nem tudjuk, hogy a 3438 «könyv» csak a művek számát, vagy a kötetek számát veszi-e figyelembe. Első esetben a többlet 38,6%, utóbbi esetben pedig 59,2%. Meg kell jegyezni, azonban, hogy az adatok így is bizonyos korrekcióra szorulnak, mivel ELEKES az 1928. évi számot úgy nyerte, hogy a *Corvina* 1928. évfolyamában közölt adatokat számította össze, míg a múzeumi nyilvántartás csakis az 1928. naptári évben tényleg megjelent kiadványok címmását tartalmazza s így kimaradtak belőle a *Corvina* 1928. évfolyamában közölt 1927. évi, viszont belekerültek a *Corvina* 1929. évfolyamában szereplő 1928. évi adatok. Dehát ez elvégre nem fontos. Tudományos szempontból sokkal fontosabb a kiadványok terjedelmének a figyelembevétele. Ezekre az adatokra ELEKES dolgozatában nem terjeszkedik ki, pedig e nélkül a könyvek szakonkinti csoportosításából igen tökéletlen következtetést lehet levonnunk. Ha pl. azt látjuk, hogy 1928 folyamán — saját számításom szerint — 84 társadalomtudományi mű jelent meg 90 kötetben s ugyanakkor 82 történettudományi mű 94 kötetben, hajlandók vagyunk azt hinni, hogy hazánkban a társadalomtudományt és a történettudományt szinte egyforma intenzivitással művelik. De ha számbavesszük a könyvek lapszámszerinti terjedelmét, a kép lényegesen módosul. Míg ugyanis a 84 társadalomtudományi munka együttes terjedelme 7240 lap, addig a 82 történelmi munkáé 17.622 lap, vagyis történelmi irodalmunk ezévi szaporodása közel 144 százalékkal multa felül a társadalomtudományét.

Épen ezért úgy vélem, nem végzek fölösleges munkát, ha a M. N. Múzeumban nyilvántartott 1928-as évi könyvtermelésről készített táblázataimat ezennel közrebocsátom. Az első táblázat szakok szerint csoportosítja az adatokat. Adatgyűjtésem kiterjeszkedik a művek és kötetek számára, valamint a terjedelemre (lapszám). A különlenyomatokat, valamint a külföldön (jobbára megszállt területen) készült, de belföldön is bizományba került kiad-

ványokat — utóbbiak elkülönítéséről ELEKES megfeledekzik — minden szakcsoportban külön is feltüntettem. Ily módon egyszerű kivonás útján bárki megállapíthatja, hogy egy-egy szak 1928. évi termése mennyi volt különlenyomatok, illetve külföldi kiadások nélkül. A betűrendbe állított szakcsoportok végén mint külön csoportot vettem fel a címlapkiadásokat — nagy részük szépirodalmi munka — melyeket a végső összegből szintén tanácsos kivonni, ha a könyvtermelés valóságos nagyságára vagyunk kíváncsiak.

1928. évi könyvtermelésünk szakok szerinti csoportosításban.

Szak	Mű	Kötet	Lapszám	Ebből					
				különlenyomat			külföldi		
				mű	kötet	lapszám	mű	kötet	lapszám
Adó- és pénzügy ...	44	88	9.305	1	1	24	—	—	—
Állategészségügy ...	9	9	1.109	—	—	—	—	—	—
Bölcsészet, esztétika	44	44	3.966	6	6	142	5	5	342
Cím- és névtárak...	26	26	3.521	—	—	—	—	—	—
Egyesületek, társulatok...	228	228	7.302	5	5	183	—	—	—
Emlékbeszédek. Emlékiratok. Életrajzok. Levelezések	56	60	9.101	5	5	114	—	—	—
Föld- és néprajz ...	19	19	1.772	2	2	32	—	—	—
Hadtudomány, csendőrség ...	37	43	6.776	—	—	—	—	—	—
Hittudomány ...	269	299	30.890	9	9	438	5	7	1.299
Ifjúsági irodalom ...	229	245	21.608	—	—	—	3	3	171
Ima- és énekeskönyvek, hitbuzgalmi művek ...	97	107	15.713	1	1	8	—	—	—
Irodalomtörténet ...	86	88	8.473	8	8	219	3	3	134
Iskolai értesítők ...	318	318	13.751	—	—	—	—	—	—
Jog- és államtudomány, politika ...	108	129	22.742	8	8	324	2	2	404
Képző- és iparművészet ...	50	50	2.963	4	4	134	1	1	34
Kereskedelem, ipar, bankügy ...	126	146	17.387	4	4	93	—	—	—
Közigazgatás ...	86	103	15.164	4	4	70	—	—	—

S z a k	Mű	Kötet	Lapszám	E b b ő l					
				különlenyomat			kül'öldi		
				mű	kötet	lapszám	mű	kötet	lapszám
Könyvtárta, mu- zeológia... ..	55	59	6.377	1	1	39	—	—	—
Közlekedés, posta, távírda	71	76	12.245	2	2	78	—	—	—
Mezőgazdaság, ház- tartástan	125	175	11.657	8	8	332	—	—	—
Mennyiségtan	5	5	138	—	—	—	—	—	—
Műszaki tudomá- nyok... ..	81	85	10.855	5	5	104	—	—	—
Naptárak, évköny- vek	211	211	31.227	—	—	—	1	1	250
Nemzetgazdaság	28	40	3.545	2	2	144	—	—	—
Neveléstudomány... ..	124	130	10.481	11	11	274	2	2	71
Nyelvtudomány	29	30	6.152	1	1	74	2	3	2.064
Orvostudomány, egészségügy	134	139	18.227	6	6	236	—	—	—
Politikai röpiratok... ..	55	60	5.530	3	3	93	—	—	—
Sport, testnevelés, cserkészet	49	51	6.975	2	2	53	—	—	—
Statisztika	20	22	1.792	8	8	387	—	—	—
Szépirodalom :									
a) Összes művek	10	122	29.837	—	—	—	—	—	—
b) Versek									
α) eredetiek	89	89	9.289	—	—	—	8	8	749
β) fordítások	5	5	422	—	—	—	—	—	—
c) Széppróza									
α) eredeti	295	360	83.157	—	—	—	17	17	3.105
β) fordítások	374	448	123.505	—	—	—	1	1	124
d) Színművek									
α) eredeti	48	61	3.762	1	1	30	1	1	65
β) fordítások	9	9	1.389	—	—	—	—	—	—
Színház és film	16	16	1.689	1	1	16	2	2	415
Tankönyvek	449	540	75.822	—	—	—	—	—	—
Társadalomtudom. Térképek, atlaszok	89	90	7.240	4	4	99	—	—	—
46	52	343	—	—	—	—	—	—	—
Természetráaj, élet- tan	43	44	3.456	3	3	136	1	1	151
Természettan, csil- lagászat	19	23	2.026	2	2	106	—	—	—
Történelem	82	94	17.622	8	8	351	3	3	230

S z a k	Mű	Kötet	Lapszám	E b b ő l					
				különlenyomat			külföldi		
				mű	kötet	lapszám	mű	kötet	lapszám
Történelmi segéd- tudományok ...	11	11	944	3	3	76	—	—	—
Törvények, rende- letek, döntvények	74	77	22.242	—	—	—	—	—	—
Uti könyvek, útle- írások ...	41	41	6.387	4	4	160	—	—	—
Vadászat és halászat	5	5	622	—	—	—	—	—	—
Vegyés... ..	139	157	17.153	5	5	128	5	5	595
Vegytan	18	18	1.053	—	—	—	—	—	—
Zene és tánc ...	44	44	3.778	2	2	94	—	—	—
Címlapkiadások ...	40	83	17.049	—	—	—	—	—	—
Összesen... ..	4.765	5.474	744.881	109	139	4.791	62	65	10.203

A különlenyomatok, külföldi kiadványok és címlapkiadások együttes összege 211 mű 287 kötetben és 32.043 lap terjedelemben. Ezt levonva a végösszezből, kiderül, hogy az 1928. évi önálló magyar könyvtermelés 4554 mű 5187 kötetben és 712.938 lap terjedelemben. Egy-egy kötet átlagos terjedelme 137,5 lap, ami azt mutatja, hogy a könyvek túlnyomó része apró-cseprő füzet. Ha egy normálkötetet 20 ívre teszünk, úgy egész évi termelésünk nem tesz ki többet 22276 normálkötetnél.

A termelésnek egy igen tetemes hányada a szépirodalom csoportjára esik. 1928-ban nem kevesebb, mint 804 szépirodalmi mű 1066 kötete jelent meg összesen 247.288 lap terjedelemben. Ez annyit jelent, hogy e szakcsoport a művek számát tekintve 17,6, a kötetek száma szempontjából 20,5 s terjedelemben nézve 34,7 százaléka volt az egész évi termelésnek. Az oroszánrészből a szépprózára esik, mely egész évi könyvtermelésünk 14,3, 15,2, illetve 28,5 százaléka volt. A szépprózai könyvtermelésből 669 mű 808 kötete 206.612 lapnyi terjedelemben készült Csonka-Magyarországon. Ebből 374 mű 448 kötete 123.505 lapnyi terjedelemben esik a fordításokra, vagyis az egész termelésnek a művek és kötetek számát tekintve 55,9, illetve 55,8 százaléka, a terjedelem szempontjából pedig 59,5 százaléka. A szép-

prózai fordítások eredetük szerint való megoszlását a következő táblázat mutatja:

Angolból	147	mű	177	kötet	55.993	lap
Franciából	86	«	103	«	26.692	«
Lengyelből	2	«	2	«	729	«
Németből	83	«	95	«	21.566	«
Olaszból	7	«	7	«	2.189	«
Oroszból	29	«	42	«	11.597	«
Skandináv nyelvekből	11	«	13	«	3.197	«
Spanyolból	6	«	6	«	1.088	«
Ismeretlen nyelvekből	3	«	3	«	454	«

Összesen: 374 mű 448 kötet 123.566 lap.

A fordítások között tehát az angol irodalom vezet, amely a lefordított anyagnak a művek és kötetek számát tekintve közel negyven (pontosabban 39,3, illetve 39,5), terjedelem dolgában pedig több mint 45 (pontosabban 45,3) százalékát teszi. Jóval ezalatt, de körülbelül egy nivón mozog a francia (22,9; 22,9; 21,5^{0/0}) és a német (22,1; 21,2; 17,4^{0/0}) irodalomból való fordítások száma. Kettejük összege a művek, illetve a kötetek számát tekintve öt, illetve négy százalékkal meghaladja ugyan az angolból való fordításokat, de terjedelem dolgában utóbbiak 6,4 százalékkal múlják felül a franciából és a németből való fordításokét. Közműveltségi szempontból ez a különbség persze nem sokat jelent, mert igazán mindegy, hogy 6,4 százalékkal több Wallacet vagy ugyanannyival kevesebb Courths-Mahlert fogyaszt-e a magyar publikum.

Úgy a művek, mint a kötetek számát tekintve kimutatásunk legnépesebb csoportja a tankönyvirodalomé, mely ebből a szempontból az egész termelés 9,8, illetve 10,3 százaléka. De ha a terjedelmet vesszük, úgy leszorul a harmadik helyre, mivel lapszám dolgában úgy az eredeti, mint fordított széppróza csoportja jóval felülmúlja. E három szakcsoporton kívül még tizenegy olyan szakcsoport szerepel kimutatásunkban, melyekben a művek, illetve kötetek száma meghaladja a százat. Ezek, a művek számát véve alapul a sorrend megállapításánál, a következők: iskolai értesítők (318), hittudomány (269), ifj. irodalom (229), egyesületek (228), naptárak (211), vegyes (139), orvostudomány (134), kereskedelem (126),

mezőgazdaság (125), neveléstudomány (124), jogtudomány (108). A sorrend nem sokat változik akkor sem, ha a kötetek számát tekintjük. Mindössze az orvostudomány kerül a hetedik helyről a kilencedikre s a mezőgazdaság a kilencedik helyről a hatodikra. Azonban lényegesen módosul a helyzet, ha az egyes szakokat lapszám szerinti összegük alapján rangsorozzuk. Összesen húsz olyan szakcsoport van, amelyekben a kinyomtatott lapszámok összesége meghaladja a tízezret. Ezek sorrendje, a lapszám összegét véve alapul, a következő: fordított szépróza (123.505), eredeti szépróza (83.157), tankönyvek (75.822), hittudomány (30.890), naptárak (30.227), szépirod. összes művek (29.837), jogtudomány (22.742), törvények (22.242), ifj. irodalom (21.608), orvostudomány (18.227), történelem (17.622), kereskedelem (17.387), vegyes (17.153), hitbuzgalmi művek (15.713), közigazgatás (15.164), iskolai értesítők (13.751), közlekedés (12.245), mezőgazdaság (11.657), műszaki tudományok (10.855) és neveléstudomány (10.481).

A csonka haza területén megjelent nyomtatványok túlnyomó többsége magyar nyelvű, de azért elég szép számban akad idegen nyelvű kiadás is közöttük. Összesen, a különlenyomatokat is beleértve, 203 mű 244 kötete jelent meg idegen nyelven s ezek terjedelme 18.346 lapra rúg. Nyelvek szerinti megoszlásukról a következő táblázat tájékoztat:

Angol	29 mű	30 kötet	3.028 lap
Angol-német	1 «	1 «	16 «
Angol-francia-magyar-német	1 «	1 «	116 «
Esperanto	2 «	2 «	70 «
Francia	32 «	46 «	2.762 «
Francia-magyar	1 «	1 «	156 «
Francia-német	1 «	1 «	24 «
Horvát-szerb	5 «	5 «	258 «
Latin	9 «	9 «	810 «
Német	118 «	131 «	9.506 «
Német-magyar	1 «	1 «	16 «
Német-magyar-olasz	1 «	1 «	52 «
Olasz	8 «	11 «	790 «
Tót	3 «	3 «	310 «
Újgörög	1 «	1 «	32 «

Összesen : 203 mű 244 kötet 18.346 lap.

Ezen a téren tehát a német nyelv vezet. Idegen nyelvű könyvtermelésünkben a kiadott művek számát tekintve 58,1 százalék, a kötetek számát nézve 56,1 százalék s a terjedelem szempontjából 51,8 százalék esik a németre. Úgy a kiadott művek, mint a kötetek száma szempontjából második helyen a francia kiadványok állanak, de terjedelem dolgában az angol kiadványok megelőzik őket, minthogy utóbbiak lapszáma az egész termés 16,5 százalékát teszik, míg a franciáké csupán 15 százalékát.

Igen érdekes volna azt is tudni, hogy az egyes munkák hány példányban készültek. A kötelepéldányokhoz mellékelte nyomdai kimutatásokban — igaz, hogy csak szórványosan — erre vonatkozólag is találtunk adatokat. Mindössze 923 műről, tehát az egész feldolgozott anyagnak alig egyötödéről¹ találtunk adatokat, melyeket a következő táblázatban összegeztünk:

Táblázat az 1928-ban megjelent könyvek példányszámáról.

Példányszám	Mű	Példányszám	Mű	Példányszám	Mű
50	7	380	1	1200	13
80	1	400	16	1300	3
100	43	420	1	1350	1
110	2	450	2	1500	23
120	4	500	95	1700	1
130	1	550	2	1800	2
150	27	600	33	2000	67
175	5	640	1	2100	1
180	1	650	4	2200	5
200	45	680	1	2250	5
220	2	700	5	2500	5
225	1	750	2	2600	1
250	17	800	14	2700	3
260	1	900	3	2800	1
270	1	1000	108	3000	60
280	2	1050	1	3100	2
300	50	1100	3	3150	1
350	6	1150	1	3210	1

¹ Pontosán 19,7%-ról. A számítás alapjául a 4765 műre tett végösszeg szolgált, levonva belőle a címlapkiadások 40 műből s a külföldi kiadások 62 műből álló csoportját.

Példányszám	Mű	Példányszám	Mű	Példányszám	Mű
3300	9	5600	2	15.000	8
3350	1	5750	1	16.000	1
3400	2	5900	1	20.000	4
3500	15	6000	12	25.000	5
3530	1	6420	1	27.000	1
3600	2	6500	1	30.000	1
3750	1	7000	5	35.000	1
3800	1	7500	1	40.000	2
4000	30	8000	8	56.000	1
4100	1	9000	1	57.000	1
4400	1	9600	1	80.000	1
4500	4	10.000	29	100.000	1
4800	1	11.000	4	150.000	1
5000	47	12.000	3	240.000	1
5500	2	13.000	2		

Mint érdekes kuriózumot megemlítem, hogy a legnagyobb példányszámban készült könyv a Szent István-Társulat Kis katekizmusa volt, mely 240.000 példányban hagyta el a sajtót. Tízezer példányszám túlnyomórészt az ifjúsági irodalom csoportjára esik, bár ebben az irodalmi ágban is az 1000—5000 példányszámos kiadás a megszokottabb. Ugyanez áll az ima- és énekeskönyvek csoportjára, ahol tízezer példányszám mellett öt-hatezres, sőt jóval alacsonyabb (egész 500 példányszámig) példányszámú kiadásokra is akadunk. A jogtudományi munkáknál az általam ismert maximum a négyezres példányszám, de ez följegyzéseim között csupán egyetlen egyszer fordult elő. Gyakoribb az egy-kétezres példányszám s az ötszázas vagy azon aluli sem ritka. De a törvénykiadások és döntvénytárak között nyolc-, sőt tizenkétezres példányszám is akad. Talán nem érdektelen, ha megemlítem, hogy a magánjogi törvénykönyv javaslata 5000 példányban látott napvilágot. Verses könyveink példányszáma rendszerint 100—500 között mozog s csak egy esetben éri el az ezret sőt egy más esetben a 3300-at is! Az eredeti regények között egy-egy esetben jegyeztünk fel 500, illetve 600 példányszámú kiadást. Az esetek túlnyomó részében a példányszám 1000—3000 közt mozog, de öt esetben 4000, három esetben 6000, egy esetben 6420 s két

esetben 8000 példányszámra is akadtunk. A pálmát ezen a téren egy füzetes ponyvaregény viszi el, mely 10.000 példányban hagyta el a sajtót. Körülbelül hasonló a helyzet a szépprózai fordítások terén, de itt egy 10.000 példányban megjelent németből fordított ponyvaregényen kívül egy 12.000 példányban készült német s egy 10.000 példányban piacra vetett orosz regényfordításról is tudunk. A tankönyvek többsége 2500—3500 példányszám körül mozog, de az elemi iskolai tankönyvek sorában nem egy olyan is akad, melynek példányszáma 15.000 és 40.000 között váltakozik. Ilyen s ennél is magasabb példányszámot csak a naptárak egynémelyike ér el. Ezek sorában húsz-, huszonhét-, harmincöt-, ötvenhat-, sőt nyolcvanezres példányszámra is akadtunk. Úgy látszik, a naptárkiadás a legjobban jövelmező üzlet. Pedig naptárkiadóink — tisztelet a kevés számú kivételnek — sem kiállítás, sem tartalom dolgában nem valami nagyon erőltetik meg magukat. Szinte hagyományá vált, hogy egy-egy naptárkiadó ugyanazt az anyagot különböző népszerű naptár-címek alatt hozza forgalomba. A különbség mindössze annyi, hogy több vagy kevesebb ívet ad belőle egy-egy naptárba, mindig a bolti ár változó nagyságához viszonyítva.

Ezekben adtuk egyévi könyvtermelésünk keresztmetszetét. Azt hiszem, nem egy tanulság vonható le belőle ennek a hatalmas iparágaként úgy kulturális, mint szociális és kereskedelmi jelentőségére s talán egy-két új szempontot is nyújt a magyar könyvtermelés rendszeres statisztikai feldolgozásához, melyet ELEKES Dezső indított meg föntebb idézett becses dolgozatával.

(Budapest.)

GULYÁS PÁL.